

Екологічні права ¹

1. Право на безпечне довкілля. Найбільш важливі з точки зору екологічної безпеки події року.

1.1. Трагедія на Грибовицькому сміттєзвалищі.

Найбільша техногенна катастрофа у 2016 році сталася на Грибовицькому сміттєзвалищі – одному з найбільших в Україні полігонів, на якому концентруються побутові відходи Львова та прилеглих населених пунктів. Звалище було створене поблизу с. Великі Грибовичі у 1959 році - без жодної проектної документації на будівництво. У радянські часи сюди звозили й промислові відходи. Так утворилося три котловани з кислими гудронами - продуктами переробки трансформаторних олив, які колись виробляли на Львівщині. Вже впродовж багатьох років звалище не виконує регламентних функцій об'єкта з екологічно безпечного захоронення відходів. Допустимий встановлений обсяг захоронення відходів на ньому - 10 млн. тон. Станом на 01.06.2016 року обсяг розміщених тут відходів - більше 12 млн. тон. На виконання рішення Львівської обласної ради № 360 від 2 листопада 2000 року «Про сміттєзвалище м. Львова» Львівська міська рада зобов'язана була вирішити проблему щодо вибору нової ділянки для захоронення відходів, а також до 2006 року припинити експлуатацію сміттєзвалища у Грибовичах і ліквідувати прилеглі до нього накопичувачі кислих гудронів². Рішення було проігноровано.

28 травня 2016 р. виникло масштабне загоряння у товщі побутових відходів, яке не вдавалося повністю загасити впродовж майже двох тижнів. 30 травня стався великий зсув гори відходів, в результаті чого під обвалами загинуло троє пожежників. Виникла загроза руйнації дамби на відстійниках із звалища ними інфільтраціями, що могло призвести до забруднення вод і земель. Влада своєчасно не організувала ані належних робіт по локалізації пожежі, ані оповіщення населення навколишніх сіл про небезпеку для здоров'я, викликану горінням відходів. Замість цього державні мужі зі Львова та Києва вправлялися у взаємних політичних звинуваченнях³.

За наслідками катастрофи МБО «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ) звернувся із позовом до Галицького районного суду м. Львова до Львівської міської ради та ЛКП «Збиранка» з вимогою зобов'язати міську раду прийняти рішення про закриття Грибовицького сміттєзвалища та визнати дії щодо його експлуатації неправомірними⁴. В свою чергу зверталася до суду й прокуратура Львівської області. 10 листопада постановою Львівського окружного адміністративного суду було задоволено позов прокуратури до міського голови м. Львова та виконкому міської ради, а саме зобов'язано невідкладно вжити заходів до припинення вивезення відходів на Грибовицьке сміттєзвалище та припинення його експлуатації. Водночас, судом відмовлено у визнанні протиправною бездіяльності Львівської міської ради щодо незакриття Грибовицького звалища, проведення його рекультивативної та вибору земельної ділянки для нового полігону та будівництва сміттєпереробного заводу⁵. До кінця року ефективних кроків для вирішення проблеми управління відходами у Львові не здійснено, відходи вивозилися переважно на полігони інших міст.

Про загрози екологічній безпеці від безвідповідальної експлуатації Грибовицького звалища громадськість і преса попереджали не один рік, однак владою – як на державному, так і на місцевому рівні – для відвернення катастрофи не було зроблено практично нічого. Для прикладу – на сайті Львівської міськради ще кілька років тому створено розділ про

¹ Розділ «Екологічні права» розроблений Олександром Степаненко, виконавчим директором ЕГО «Зелений світ», головою ГО «Гельсінська ініціатива – XXI».

² <http://www.epl.org.ua/law/spravy/vidkhody/2847-vyrishennia-problemy-hrybovyskoho-smittiezvalyshcha-ta-problem-povodzhennia-iz-tpv-mista-lvova>

³ <http://www.pravda.com.ua/articles/2016/06/8/7111160/>

⁴ <http://www.epl.org.ua/law/spravy/vidkhody/2847-vyrishennia-problemy-hrybovyskoho-smittiezvalyshcha-ta-problem-povodzhennia-iz-tpv-mista-lvova>

⁵ http://www.gp.gov.ua/ua/news.html?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=196225

управління побутовими відходами (ТПВ).⁶ Ступінь активності у вирішенні проблем ТПВ ілюструє той факт, що від початку 2014 року до середини 2016-го у цьому розділі не з'явилося жодного повідомлення. На сайті Мінприроди також є розділ «Поводження з відходами», а у ньому – звіти, повідомлення та плани заходів у сфері поводження з відходами по регіонах. Допитливий шукач інформації про екологічні проблеми Грибовицького звалища, зайшовши у розділ Львівщини, буде розчарований. Інформації у ньому небагато, останнє оновлення датовано 2015 роком⁷.

Трагедія на Грибовицькому сміттєзвалищі відобразила глибину занепаду екополітики в усій країні. Адже критична ситуація у сфері поводження з відходами, подібна до львівської, існує у багатьох містах. На державному рівні упродовж десятиліть не приймаються рішення із впровадження адекватних кроків по її виправленню. Лише під кінець року на сайті Мінприроди розміщено для обговорення проект Національної стратегії поводження з відходами⁸. «Новою владою» нічого не зроблено для відновлення системи територіальних органів Мінприроди, зруйнованих у роки правління режиму Януковича. З 2013 року діє мораторій на позапланові перевірки Держекоінспекцією суб'єктів господарської діяльності, який позбавляє її можливості виконувати свої законні повноваження з контролю за дотриманням природоохоронного законодавства⁹. Питання адміністративної реформи у сфері охорони довкілля та екобезпеки потребує, як мінімум, публічного обговорення, зокрема щодо спроможності органів місцевого самоврядування здійснювати додаткові повноваження у цій сфері¹⁰.

1.2. Проблема необґрунтованих рубок та незаконного експорту лісу з України.

Хоча територія України є лісодефіцитною, масштаби лісозаготівель збільшуються швидкими темпами. За останні 20 років вони подвоїлися, а у 2016 році, за даними Держкомстату¹¹, досягли рекордного показника у 21,9 мільйона кубометрів. Викликає тривогу структура рубок: торік обсяг непланових санітарних рубок -9 мільйонів кубометрів – вперше в історії України перевищив обсяг лісозаготівлі при головному користуванні — 8,4 мільйона. Винищення лісів в Україні загрожує подальшим погіршенням екологічної ситуації, особливо на тлі глобальної зміни клімату.

Зростання заготівель лісу супроводжується масштабними нелегальними рубками, тіншовим обігом деревини та всеохопною корупцією, що їх супроводжує. Вже не перший рік скандали в лісовій галузі не сходять з перших сторінок ЗМІ. Приклад – браконьєрські рубки у лісах Кутського держлісгоспу, які входять до складу Національного природного парку (НПП) «Гуцульщина»¹². Свою частку відповідальності за рубки на заповідних територіях несе Мінприроди, яке роками не переглядає обсяги розрахункових лісосік у новостворених об'єктах природно-заповідного фонду у бік їхнього зменшення. В результаті рубки на нових заповідних територіях продовжуються так, начебто їхній природоохоронний статус не змінився¹³.

Вагомим кроком, покликаним врегулювати структуру та методику рубок стало торік затвердження Урядом нових Санітарних правил в лісах України.¹⁴ Ними введено низку обмежень рубок на заповідних територіях – адже щорічно в Україні на об'єктах природно-заповідного фонду санітарними рубками вирубували понад 1 мільйон кубометрів лісу на площі близько 44000 га¹⁵.

⁶ <http://city-adm.lviv.ua/topic/%D1%81%D0%BC%D1%96%D1%82%D1%82%D1%8F?start=30>

⁷ <http://menr.gov.ua/garbage/305-lvivska-oblast>

⁸ <http://menr.gov.ua/garbage/5440-anatovana-struktura-natsionalnoi-stratehii-povodzhennia-z-vidkhodamy-vynesena-na-hromadske-obhovorennia>

⁹ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1728-19>

¹⁰ <http://www.rac.org.ua/dlya-media/pres-rehizy-ta-komentari/3152016-pozhezhna-na-grybovytskomu-smittezvalyschi-pytannya-detsentralizatsiyi-u-sferi-okhorony-dovkillya>

¹¹ <http://www.ukrstat.gov.ua/> - розділи Економічна статистика - Лісове господарство та мисливство

¹² <http://www.epl.org.ua/ecology/zberzhennia-bioriznomanitit/doslidzhennia-epl/2753-rubky-lisu-v-natsionalnomu-prirodnomu-parku-hutsulshchyna>

¹³ <http://epl.org.ua/events/2934-chomu-ministerstvo-ekolohii-nese-vidpovidalnist-za-obsiahy-rubok-lisu-i-iaak-tsomu-zapobity>

¹⁴ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555-95-%D0%BF>

¹⁵ <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/yak-rubati-po-novomu/>

Протягом року тривали численні спроби законодавчо обмежити обсяги рубок. Так громадські організації за участю Мінприроди розробили законопроект № 4480 щодо охорони пралісів згідно з Карпатською конвенцією.¹⁶ У листопаді Парламентом зареєстровано черговий законопроект № 5471, який передбачає здійснення заходів із запобігання виникненню надзвичайної екологічної ситуації, у зв'язку з масовими вирубками лісів в Україні.¹⁷

Попри низьку лісистість території, Україна залишається одним з найбільших експортерів лісу в Європі. Впродовж 2016 року діяла заборона¹⁸ експорту необроблених лісоматеріалів, крім сосни. З 1 січня 2017 року введена повна заборона експорту «круглого» лісу. Втім завдяки введенню мораторію на експорт не вдалося припинити тіньовий експорт деревини¹⁹.

Представництво ЄС в Україні критично поставилося до мораторію на експорт лісу, наголошуючи на тому, що він суперечить зобов'язанням України в рамках Світової організації торгівлі та в рамках Угоди про асоціацію між ЄС та Україною.²⁰ Однак не варто забувати, що згідно Угоди про асоціацію «З метою сприяння сталому управлінню лісовими ресурсами Сторони зобов'язуються працювати разом для покращення правозастосування та управління в лісовій галузі та сприяти торгівлі легальною і сталою лісовою продукцією». Тобто метою співпраці між Україною та ЄС у цій сфері є стале управління лісовими ресурсами, а не вільна торгівля лісоматеріалами, які de facto мають нелегальне походження.²¹

Грабіжницьке вивезення з України «лісу-кругляка» протягом року тривало у великих обсягах, зокрема під виглядом експорту дров та під фіктивним прикриттям експорту сосни.

У такій ситуації Державне агентство лісових ресурсів (ДАЛРУ), яке є найбільшим в країні лісокористувачем, намагалося відвести від себе критику та імітувати прагнення до відкритості. Так ним було презентовано проект створення т. зв. «Інтерактивної карти вирубки лісів України», видано наказ, який вводить певні обмеження на експорт дров²² тощо. Анонсовано новину й про те, що інформація про планування, обґрунтування та обсяги санітарних рубок буде оприлюднюватися на сайтах органів місцевого самоврядування та відомств, яким підпорядковані ліси.²³

Насправді ДАЛРУ досі залишається дуже закритою структурою. Власним наказом воно продовжує обмежувати доступ до інформації про лісовпорядну діяльність.²⁴ Ним свідомо блокується розвиток природно-заповідних територій. Мізерними залишаються обсяги лісорозведення – за офіційною інформацією протягом останніх 3-х років площі лісорозведення зменшилися у 6 разів²⁵. Гальмується проведення реформи лісового сектору – досі не виконано пунктів Коаліційної угоди, зокрема, щодо розділення функцій управління лісами та ведення в них господарської діяльності.

Через це керівництво Агентства наражалось на активну критику громадськості. Приміром, під завісу року його керівник Христина Юшкевич була удостоєна екологічної Антипремії «Свинство року» у номінації «Лісогуб року».²⁶

1.3. Тривале маловоддя на більшості річок України. Впродовж двох років Український Гідрометцентр регулярно повідомляє про розвиток гідрологічної посухи (маловоддя) на більшості водних об'єктів України²⁷. Маловоддя наростає на тлі двох поспіль безсніжних зим, відсутності весняної повені, тривалої літньої спеки, дефіциту опадів.

¹⁶ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58802

¹⁷ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60614

¹⁸ <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2860-15>

¹⁹ «Запрет на экспорт древесины: причины, последствия, альтернативы», М. Попков, Программа FLEG II

²⁰ <https://inforesist.org/evrosoyuz-otreaagiroval-na-protestyi-obshchestva-protiv-snyatiya-zapreta-na-vyirubku-lesa/>

²¹ <http://www.rac.org.ua/dlya-media/pres-relizy-ta-komentari/1542016-lis-obekt-torgivli-chy-stalogo-upravlinnya>

²² http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=175697&cat_id=32888

²³ <http://ecology.unian.ua/1592237-novi-sanitarni-pravila-u-lisah-dozvolyat-vidstejuvati-virubki-derev-onlayn-semerak.html>

²⁴ http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?jsessionid=B1DA47F07BBD070CEFD5B2D6D901A376?art_id=82020

²⁵ http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article?art_id=121176&cat_id=32875

²⁶ http://econews.bei.org.ua/2016/12/2016_23.html

²⁷ Загальна характеристика гідрологічного режиму водних об'єктів України у 2015 р.

http://meteo.gov.ua/ua/33536/hydrology/hydr_month_review/

У липні – вересні 2016 року середні температури повітря в Україні були на 1,4-4,5 °С вище кліматичної норми. Аномальне підвищення температури води на 2,0 – 3,0 °С фіксувалося у більшості річкових басейнів. У вересні на більшій частині території України місячна сума опадів не перевищувала 10-14 мм (20-30 % норми). Зниження водності до критеріїв маловоддя (15 – 25% середньої водності) було досягнуто на багатьох річках басейну Дніпра, Дністра, Південного Бугу, Росі, Прип'яті. Особливо складною була гідрологічна ситуація на Дністровському водосховищі. Приплив води до водосховища, як і минулого року, залишався рекордно низьким за всю історію існування цього об'єкту (62 - 88 м³/с тобто близько 30 - 35 % місячної норми, що супроводжувалося падінням рівня води на 7 – 8 м).

Держводагентство у власних довідках про водогосподарську обстановку²⁸ також повідомляло про масштабні негативні явища, викликані літньо-осінньою межінню: пересихання малих річок, заростання їхніх русел, зникнення джерел, ріст показників забруднення поверхневих водойм, загибель водних живих організмів, пожежі на торфовищах річкових долин, падіння рівня підземних вод тощо. Велика кількість міст і сіл вперше стикнулася із настільки складними проблемами у забезпеченні мешканців водою.

Незважаючи на те, що негативні явища, викликані глобальною зміною клімату, продовжували наростати, особливо у водному секторі, владою не було здійснено реальних кроків, для того, аби адаптуватися до них.

1.4. Необґрунтовані плани розвитку гідроенергетики. 13 липня 2016 р. Урядом було схвалено Програму розвитку гідроенергетики на період до 2026 року²⁹. Ще до прийняття цього рішення Мінприроди надало розробнику Програми - Мінпаливенерго України - власні критичні зауваження та пропозиції щодо її проекту³⁰. Мінприроди наголошувало на значних негативних наслідках реалізації Програми для річкових басейнів Дніпра, Південного Бугу та Дністра. Проекти, які плануються до реалізації Програмою – а це нарощування потужностей Дністровської ГАЕС, Ташлицької ГАЕС, будівництво Канівської ГАЕС та каскаду ГЕС на Дністрі - порушують низку законів України та її міжнародних зобов'язань, зокрема щодо Оргуської конвенції³¹, Конвенції Еспо³² та Угоди про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер між Україною і Молдовою³³. Втім, незважаючи на те, що проект Програми отримав критичну оцінку Мінприроди, Уряд Гройсмана на своєму засіданні 13 липня практично «з голосу» прийняв його.

Критичну оцінку змістові та порядку ухвалення одіозної урядової Програми надала група авторитетних природоохоронних організацій.³⁴ Зокрема ними звертається увага на те, що Програма готувалася у цілковитій таємниці від громадськості та експертного середовища, як у сфері енергетики, так і екології. Її впровадження може призвести до катастрофічних наслідків: техногенних аварій та катастроф, нищівного впливу на довкілля, зокрема - на об'єкти природно-заповідного фонду, знищення історичних та культурних пам'яток, продовження тенденцій відсталості енергетичних технологій, необґрунтованих економічних збитків. Проект Програми не пройшов публічних обговорень, екологічних оцінок згідно чинного законодавства України, був затверджений з порушенням чинних процедур та без погодження центральними органами влади, зокрема – Мінприроди та Держводагентством³⁵.

²⁸ <https://scwm.gov.ua/vodohospodarska-obstanovka>

²⁹ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/552-2016-%D1%80>

³⁰ <http://menr.gov.ua/press-center/news/123-news/1/5110-minprirody-vyslovylo-svoiu-pozytisiiu-shchodo-prohramy-rozvytku-hidroenerhetyky-na-period-do-2026-roku>

³¹ http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_015

³² http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_272

³³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/942-2012-%D1%80>

³⁴ Заява громадських організацій екологічного спрямування та представників експертної спільноти України з приводу ухвалення урядом України «Програми розвитку гідроенергетики України до 2026 року» - <http://necu.org.ua/hromadskist-oburena-novoyu-hidroenerhetychnoyu-prohramoyu/>

³⁵ <http://greenworld.in.ua/index.php?id=1483861970>

Як повідомило Мінприроди, ним ініціюється рішення Уряду щодо проведення стратегічної екологічної оцінки Програми розвитку гідроенергетики України до 2026 року.³⁶ Адже відповідно до статті 4 Протоколу про стратегічну екологічну оцінку (СЕО) Програма належить до планів та програм, які підлягають процедурі СЕО.

Наполегливі зусилля Міністра енергетики та вугільної промисловості І. Насалика із прощтовхування у Кабміні одіозної програми було відзначено Антипремією «Свинство року» у номінації «Гідра енергетики»³⁷.

Практично увесь рік тривали громадські акції протесту, спрямовані на зупинення протизаконних планів ПАТ «Укргідроенерго» збудувати каскад з шести ГЕС на Дністрі, у межах Національного природного парку (НПП) «Дністровський каньйон». Під тиском громадськості ухвалили рішення про заборону будівництва Івано-Франківська та Тернопільська обласні ради³⁸, негативну оцінку проекту надали науковці Тернопільського національного педуніверситету³⁹, Науково-технічна рада НПП «Дністровський каньйон», критичний експертний висновок - Інститут екології Карпат НАНУ, власну позицію щодо скандальних планів енергетичного лобі оприлюднило ЕГО «Зелений Світ»⁴⁰ та інші громадські організації.

2.Право на доступ до інформації з питань довкілля.

Як зазначалося у попередніх доповідях про дотримання екологічних прав, традиційним стало зволікання Мінприроди з оприлюдненням основного джерела екологічної інформації - Національних доповідей про стан довкілля. Під кінець 2016 року на веб-сайті міністерства найбільш актуальною була доповідь за 2014 рік⁴¹.

Лише протягом 2013 – 14 років Мінприроди виконувало свій обов'язок щодо оприлюднення на веб-сайті висновків державної екологічної експертизи, визначений у ст. 43 Закону України «Про екологічну експертизу» - після програшу судової справи за позовом МБО «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ)⁴². Останнім часом ця практика знову припинилася, що змусило ЕПЛ звернутися до Уповноваженого з прав людини з вимогою її поновлення⁴³.

Деякі органи виконавчої влади продовжують протиправно обмежувати доступ до екологічної інформації через прийняття власних підзаконних актів. Так Державне агентство лісових ресурсів України (ДАЛРУ) після внесення змін до Переліку відомостей, що становлять службову інформацію в ДАЛРУ⁴⁴ продовжує протизаконно приховувати під грифом ДСК великий масив інформації про стан державного лісового фонду та лісовпорядну діяльність, а саме: топографічні та цифрові карти лісовпорядних робіт, пояснювальні записки до проектів організації і розвитку лісового господарства областей, схеми лісів по обласним управлінням лісового та мисливського господарства, документацію державного лісового кадастру тощо. Інерція тотального засекречування у лісовому Агентстві виглядає дивною у ситуації прискіпливої уваги громадськості та ЗМІ до проблеми надмірних рубок у державних лісгоспах. Нове керівництво Агентства, проголошуючи у різний спосіб власне прагнення до відкритості, насправді демонструє неспроможність позбутися штучного втаємничення інформації, щодо якої є великий суспільний інтерес.

В інших органах влади ситуація дещо покращилася: у 2015 – 16 роках, в процесі оновлення Державним агентством водних ресурсів⁴⁵ та службою Держгеокадастру⁴⁶ власних

³⁶ Відповідь Мінприроди на звернення ЕГО «Зелений Світ» № 5/3-5/7-7409-16 від 05.08.2016 року - <http://greenworld.in.ua/index.php?id=1471622636>

³⁷ <http://svynstvoroku.blogspot.com/>

³⁸ http://gazeta.dt.ua/business/ges-na-dnistri-ekonomichna-vigoda-i-ekologichne-liho_.html

³⁹ <http://www.tnpu.edu.ua/news/268/>

⁴⁰ <http://greenworld.in.ua/index.php?id=1456872793>

⁴¹ <http://www.menr.gov.ua/index.php/dopovidi>

⁴² <http://www.epl.org.ua/law/spravy/dostup-do-informatsii/383-opublikuvannia-vysnovkiv-derzhavnoi-ekolohichnoi-ekspertyzy-na-veb-saiti-minprirody>

⁴³ <http://www.epl.org.ua/events/2407-minprirody-prytiahnuly-do-vidpovidalnosti-za-nenadannia-vidpovidi-na-zapyt>

⁴⁴ http://dklg.kmu.gov.ua/forest/control/uk/publish/article;jsessionid=B1DA47F07BBD070CEFD5B2D6D901A376?art_id=82020

⁴⁵ <https://scwm.gov.ua/nakaz-derzhvodagentstva-vid-21062016-no-81-pro-zatverdzhennya-pereliku-vidomostey-shcho-stanovlyat>

⁴⁶ <http://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-29-07-2015-212-pro-vvedennia-v-diiu-pereliku-vidomostei-iaki-mistiat-sluzhbovu-informatsiiu/>

підзаконних актів про доступ до службової інформації, їх загалом приведено у відповідність до норм законів у інформаційній сфері. Віднині ці відомства більше не закривають обмежувальним грифом доступ до відомостей про стан довкілля⁴⁷.

Неприйнятна ситуація зберігається із створенням Державного водного кадастру України та доступом до нього. Водним кодексом України встановлено, що для забезпечення державних органів, підприємств, установ, організацій та громадян необхідними даними про водні ресурси за кошти держбюджету створюються автоматизовані інформаційні системи Державного водного кадастру. Як вдалося з'ясувати ЕГО «Зелений Світ», насправді автоматизованої інформаційної системи Держводкадастру в Україні не створено, ані у вигляді закритої бази даних, ані у вільному інтернет-доступі. Розробленням та виданням розділу кадастру «Щорічні дані про режим та ресурси поверхневих вод суші» займається Центральна геофізична обсерваторія, однак ця доповідь «не тиражується для широкого загалу». Отримати її можна на договірних умовах, за окрему платню – згідно «Переліку платних послуг протипожежного призначення, які надаються підрозділами МНС», затвердженого постановою уряду М. Азарова.⁴⁸ За оцінкою ЕГО «Зелений Світ» інформація Держводкадастру у відповідності до Конституції, законів України та її міжнародних угод повинна бути відкритою і надаватися за запитом⁴⁹.

3. Право на доступ до правосуддя з питань довкілля.

3.1. Справа ЕГО «Зелений Світ» про скасування Генерального плану, прийнятого з негативним висновком екологічної експертизи. В серпні 2015 року громадська організація ЕГО «Зелений Світ» звернулася до Чортківської міської ради Тернопільської області про визнання протизаконним та скасування її рішення про затвердження Генерального плану міста, оскільки його проект отримав негативний висновок державної екологічної експертизи. Отримавши відмову, ЕГО «Зелений Світ» звернулася з адміністративним позовом про визнання протизаконним та скасування рішення міської ради. 25 листопада 2015 року Чортківський районний суд задовольнив позов⁵⁰. Надалі апеляційна скарга міської ради розглядалася у Львівському апеляційному адмінсуді і нарешті була відхилена 12 жовтня 2016 року. Суд ухвалив: апеляційну скаргу Чортківської міської ради залишити без задоволення, постанову Чортківського районного суду - без змін.⁵¹ Міська рада змушена буде замовити новий проект Генерального плану та подати його на державну екологічну експертизу.

3.2. Справа ЕПЛ про доступ до державної звітності про використання води. У Львівському окружному адміністративному суді розглядалася справа про забезпечення доступу до державної звітності про використання води за позовом МБО «Екологія-Право-Людина» (ЕПЛ) до Миколаївського регіонального управління водних ресурсів. ЕПЛ звернулася до Миколаївського регіонального управління водних ресурсів з інформаційним запитом, в якому просила надати інформацію державної звітності про використання води МКП «Миколаївводоканал». Оскільки управління відповіло відмовою, вважаючи, що запитувана інформація є відкритою, ЕПЛ звернулася до суду. Втім ще до моменту розгляду справи в суді управління водних ресурсів змінило свою позицію та надіслало інформацію Львівській окружній адміністративній задовольнив позовні вимоги ЕПЛ. Це чи не вперше в практиці ЕПЛ, коли державні органи визнають свої помилки⁵².

3.3. Справи на захист національних природних парків. Минулого року велика кількість національних природних парків (НПП) та природних заповідників пережила скоординовану хвилю перевірок Державної фінансової інспекції України (ДФІ), метою яких була ліквідація державних служб охорони. В результаті перед судом постали адміністрації

⁴⁷ <http://land.gov.ua/info/nakaz-derzhheokadastru-vid-29-07-2015-212-pro-vvedennia-v-diiu-pereliku-vidomostei-iaki-mistiat-sluzhbovu-informatsiiu/>

⁴⁸ <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1102-2011-%D0%BF>

⁴⁹ <http://greenworld.in.ua/index.php?id=1485006408>

⁵⁰ <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/53923902>

⁵¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62054898>

⁵² <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56185905>

НПП «Дворічанський», «Верховинський», «Дністровський каньйон», «Кременецькі гори», «Слобожанський» та інші. Усі судові справи були виграні національними природними парками. У 2016 році Вищий адміністративний суд України поставив останню крапку у цій серії справ, відмовивши у задоволенні претензій фінансових інспекторів до НПП «Верховинський»⁵³.

3.4. Справа захисників озера Качинового у Києві. Майже два роки тривають спроби засипати озеро Качине в Дарницькому районі міста Києва, щоб побудувати там багатоповерхівку. Київська прокуратура вважає, що документи були отримані забудовником КП «Житлоінвестбуд-УКБ» та правокористувачем КП «Київське інвестиційне агентство» із порушеннями законодавства. Однак Дарницький районний суд м. Києва відхилив клопотання прокурора щодо арешту спірної ділянки.⁵⁴ Після цього місцеві мешканці зареєстрували у місцевій раді безстрокову мирну акцію протесту на захист водойми. Весною 2016 року до 5-ти жителів Києва, що вийшли на захист озера Качине, генпідрядником забудовника ТОВ «АЗУР-ГРУП» було подано цивільний позов. Захист захисників озера Качине в суді здійснюють юристи Центру стратегічних справ УГСПЛ⁵⁵.

3.5. Справа ЕГО «Зелений Світ» про доступ до екологічної інформації. Рік тому громадська організація ЕГО «Зелений Світ» звернулася із запитом на інформацію до Державної фінансової інспекції в Тернопільській області. Йшлося про отримання копії Акту ревізії фінансово-господарської діяльності Національного природного парку «Дністровський каньйон». Звертаючись до Держфінінспекції, ЕГО «Зелений Світ» виходила із переконання, що запитувана інформація є публічною, за порядком доступу – відкритою, а за змістом – екологічною. На жаль, фінінспектори відмовили у наданні інформації, аргументуючи свою відмову тим, що запитувана інформація не є екологічною, що документи їхньої ревізії передано у правоохоронні органи. Відтак відомості, що містяться у них, захищено таємницею слідства. Після того, як суди трьох інстанцій відмовили ЕГО «Зелений Світ» у задоволенні позовних вимог організація звернулася до Європейського суду з прав людини. У липні 2016 року ЄСПЛ прийняв до розгляду та зареєстрував її заяву. Справу супроводжує адвокат Центру стратегічних справ УГСПЛ Олена Проценко⁵⁶.

3.6. Справа про компенсацію екологічної шкоди вдові постраждалого від Чорнобильської катастрофи. Тетяна Солтан, мешканка Львова, вдова ліквідатора аварії на ЧАЕС, має право на «чорнобильську» пенсію свого покійного чоловіка у законодавчо встановленому розмірі, яке впродовж трьох років ігнорується державою. Незважаючи на програму наприкінці 2015 року судову справу, яку підтримували юристи УГСПЛ⁵⁷, Пенсійний фонд України (ПФУ) досі не здійснив перерахунку пенсії. ПФУ вимагає від вдови довідку з військової частини, у якій служив її чоловік під час ліквідації аварії на ЧАЕС. Проблема у тому, що довідку отримати неможливо, адже та військова частина давно розформована.⁵⁸

3.7. Справа про компенсацію шкоди постраждалим від пожежі на нафтобазі. 17 листопада 2016 року Обухівський районний суд Київської області ухвалив рішення за колективним позовом мешканців смт. Глеваха Васильківського району щодо компенсації моральної шкоди, завданої їм в результаті пожежі на нафтобазі, яка сталася в період 08 - 12 червня 2015 року. Позивачі просили стягнути з власників нафтобазі моральну шкоду постраждалим особам (кожному) в розмірі 576 мінімальних заробітних плат, що становить 835 200 грн. Суд вирішив Позовну заяву задовольнити частково - стягнути з відповідачів солідарно спричинену моральну шкоду в розмірі 30 мінімальних заробітних плат, що становить усього лиш 43 500 грн.⁵⁹

⁵³ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/60759101>

⁵⁴ <http://helsinki.org.ua/articles/sud-dozvoliv-likviduvaty-ozero-kachyne-u-kyjevi/>

⁵⁵ <http://helsinki.org.ua/articles/yurysty-zabudovnyka-pidkazuvaly-svidku-v-sudi-sprava-zahysnykiv-ozera-kachyne/>

⁵⁶ <http://helsinki.org.ua/articles/dnistrovskiy-kanjon-evropejskij-sud-zahystyt-pravo-na-ekolohichnu-informatsiyu/>

⁵⁷ <http://helsinki.org.ua/articles/borotba-z-nevyplatoyu-chornobylskoji-pensiji-tryvaje/>

⁵⁸ <http://helsinki.org.ua/articles/lvivskiy-pensijnij-fond-ukrajiny-spekulyuje-na-pensiyah/>

⁵⁹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/62922181>

3.8. Справа про доступ до екологічної інформації проекту. У 2015 р. громадянином С. було подано запит на інформацію до ТзОВ «ГК Енергоперспектива» (м. Кам'янець-Подільський) з пропозицією надати розділ «Оцінка впливу на навколишнє природне середовище» проекту будівництва гідроелектростанції на р. Серет. Відмову у задоволенні запиту було оскаржено до Кам'янець-Подільського міськрайонного суду. Втім, суддя цього суду Стельмах Д.В. відмовив у задоволенні позовних вимог, вважаючи що «інформація не може бути публічною, якщо створена не суб'єктом владних повноважень», а тому ТОВ «ГК Енергоперспектива» «не відноситься до розпорядників публічної інформації»⁶⁰. Та врешті-решт Вінницький апеляційний адміністративний захистив право громадина на доступ до екологічної інформації.⁶¹

4. Важливі законодавчі акти у сфері екобезпеки та захисту екологічних прав.

4.1 Ухвалення Верховною Радою і президентське вето законів «Про оцінку впливу на довкілля» та «Про стратегічну екологічну оцінку». Найважливішими досягненнями року в законодавчому забезпеченні реформ в екологічній сфері, безумовно, стало ухвалення парламентом законів «Про оцінку впливу на довкілля» (2009а-д)⁶² та «Про стратегічну екологічну оцінку» (3259)⁶³. У численних коментарях зазначалося, що обидва закони відповідають правилам ЄС і найкращим європейським практикам⁶⁴.

Оцінка впливу на довкілля і стратегічна екологічна оцінка (СЕО) — окремі механізми екологічної оцінки, що використовуються для запобігання будь-яким можливим негативним наслідкам економічного розвитку для довкілля і здоров'я людини. Вони відрізняються один від одного як за типом діяльності, до якої застосовуються, так і за сферою охоплення. Об'єктами СЕО є документи державного планування: стратегії, плани, програми на місцевому, регіональному, державному та міжнародному рівнях.⁶⁵

Як і прогнозувалося, проходження законопроектів було складним — не в останню чергу через пасивний опір бізнесового та чиновницького лобі, не зацікавленого у вдосконаленні оцінки впливу на довкілля та підсилення можливостей участі громадськості у цьому процесі. І все ж 4 жовтня 2016 р., після кількарічного опрацювання, Верховна Рада нарешті ухвалила закони «Про оцінку впливу на довкілля» та «Про стратегічну екологічну оцінку».

31 жовтня обидва закони було повернуто до Верховної Ради з пропозиціями Президента.⁶⁶ Вперше з моменту підписання Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС глава держави застосував право вето щодо законів, які перебували у пакеті зобов'язань за Угодою.

Накладення вето на два важливих євроінтеграційних закони стало величезним розчаруванням для громадськості, політиків, Європейського Союзу⁶⁷, Комітету з дотримання Організації конвенції⁶⁸ - адже була надія нарешті отримати дієві інструменти забезпечення збереження довкілля та участі громадськості, що відповідають європейським стандартам та міжнародним зобов'язанням України. Президентське вето нашкодило міжнародному іміджу України, зокрема - перед самітом Україна – ЄС та черговою Народою Сторін Організації конвенції, яка має відбутися у 2017 році.

За блокування важливих природоохоронних законів Президент Порошенко був удостоєний громадської Антипремії «Свинство року» у номінації «Свинське вето»⁶⁹ - оскільки закони повернуті ним до Верховної Ради з порушенням процедурних строків

⁶⁰ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56325784>

⁶¹ <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57982907>

⁶² http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=58257

⁶³ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56730

⁶⁴ <https://www.facebook.com/EUDelegationUkraine/photos/a.145962402115063.26057.126879227356714/1251483931562899/?type=3&theater>

⁶⁵ <http://gazeta.dt.ua/ECOLOGY/plivli-plivli-a-na-yevroberezi-vtopilisy-zakon-ukrayini-pro-strategichnu-ekologichnu-ocinku-spitkalo-veto-prezidenta-.html>

⁶⁶ http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=56730

⁶⁷ <http://glavcom.ua/publications/svini-ne-vinni-jevrointegraciyiny-skandal-mizh-bankovoyu-ta-parlamentom-381487.html>

⁶⁸ Decision V/9m of the Meeting of the Parties on compliance by Ukraine with its obligations under the Convention -

<http://www.unep.org/environmental-policy/treaties/public-participation/aarhus-convention/envpctfwg/envppcc/envppccimplementation/fifth-meeting-of-the-parties-2014/ukraine-decision-v9m.html>

⁶⁹ <http://svynstvoroku.blogspot.com/>

розгляду, з надуманими та неналежним чином сформульованими пропозиціями, які не можуть бути винесеними на голосування, а отже й не можуть бути враховані⁷⁰.

4.2. Імплементация норм Рамкової Директиви 2000/60/ЄС про водну політику.⁷¹ На виконання Директиви законодавчо⁷², внесено зміни до Водного кодексу, які повинні забезпечити перехід від адміністративно-територіального управління водними ресурсами до інтегрованого управління ними за басейновим принципом. Законом передбачено розроблення планів управління річковими басейнами, створення басейнових рад, запровадження нових принципів державного моніторингу вод тощо.

4.3. Продовження мораторію на перевірки Держекоінспекції. У листопаді з прийняттям закону «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності»⁷³ продовжено до 31.12.2017 року мораторій на проведення державними контролюючими органами, у т.ч. Державною екологічною інспекцією (ДЕІ), планових наглядних заходів у сфері господарської діяльності. «Тимчасові особливості» у формі обмеження контрольних повноважень ДЕІ насправді існують в Україні вже впродовж багатьох років.⁷⁴ У такий спосіб олігархічна влада, формуючи штучний режим вседозволеності бізнесу заради його максимальних прибутків, блокує природоохоронне законодавство та створює передумови для неминучих екологічних катастроф у близькому майбутньому.

5. Рекомендації:

1. Повторно внести на розгляд Верховної Ради України закон «Про оцінку впливу на довкілля» після його доопрацювання відповідно до ст.135 закону «Про Регламент Верховної Ради України» та Плану імплементації Директиви 2011/92/ЄС.
2. Повторно внести на розгляд Верховної Ради України закон «Про стратегічну екологічну оцінку» 2001/42/ЄС відповідно до Закону України «Про Регламент Верховної Ради України» та Плану імплементації Директиви 2011/92/ЄС.
3. Прийняти Закон України «Про внесення змін та доповнень до Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2020 року.
4. Дотримуватися Планів імплементації до національного законодавства директив ЄС, які впливають на дотримання екологічних прав, зокрема: 98/83/ЄС «Про питну воду», 91/676/ЄС «Про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з с/г джерел», 2008/50/ЄС «Про якість атмосферного повітря та чисте повітря для Європи» тощо.
5. Ратифікувати «Угоду про співробітництво у сфері охорони і сталого розвитку басейну річки Дністер» між Україною і Молдовою.
6. Відновити мораторій на проведення суцільних рубок у високогірних ялицево-букових лісах Карпатського регіону.
7. Відновити у 2017 році територіальні органи Мінприроди.
8. Скасувати мораторій на проведення позапланових перевірок Державною екологічною інспекцією України, поновлений на 2017 рік законом «Про тимчасові особливості здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності».
9. Скасувати «Програму розвитку гідроенергетики на період до 2026 року».
10. Підсилити ресурсну спроможність та координацію дій Держекоінспекції, Мінприроди, Державної служби надзвичайних ситуацій, Міністерства охорони здоров'я,

⁷⁰ http://econews.bei.org.ua/2016/12/2016_23.html

⁷¹ Директива 2000/60/ЄС Європейського Парламенту і Ради «Про встановлення рамок діяльності Співтовариства в галузі водної політики» - http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_962

⁷² <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1641-19>

⁷³ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1728-19>

⁷⁴ <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/877-16>

Міністерства оборони України для виконання покладених на них функцій в умовах війни, надзвичайних ситуацій природного та техногенного походження.